

A SZÉP TÖRTÉNETEK HASZNÁRÓL ÉS KÁRÁRÓL

Balázs Attila: Szép kis történetek. zEtna Kiadó, Zenta, 2014.

Amikor Balázs Attila legújabb kötetét vesszük kezünkbe, még nem sejtjük, miféle kalandos, veszélyekkel teli vállalkozásba kezdünk. A szerző első mondatában egyik előző könyvére mutató önreflexióval indít, s a kezdés alapvetően két lehetőséget kínál: vagy arra ösztönöz bennünket, tüstént kezdjünk el kutatni a Balázs Attila-i szöveg univerzumban, másszuk meg nyulaktól hemzsegő hegyeit-völgyeit, merüljünk alá delfinekben gazdag felszíni vizeiben, vagy könnyelműségtől vezérelve túllendüljünk ezen a kínálkozó lehetőségen, s fejest ugorjunk az előttünk feltáruló Szép kis történetekbe. Akárhogy is döntünk azonban, e gesztustól fogva világossá válhat számunkra, Balázs Attila nem az az író, aki az út szélén felejtene olvasóját egy idegennyelvi ismeretlen országban, ahogy a magyar telepeselek hagyták magára szerencsétlen Kerényi Fricit – a fent említett sztori hőst – az immár teljesen elnéptelenedett amerikai Újbudán. Miután sorra köszönnek vissza a Jugoszláviai magyar irodalom történetéből ismerős vagy ott már nem szereplő könyvcímek, elkezdhetjük azon is törni a fejünket, vajon írónk azon jó hírű, posztmodernnek nevezett alkotók sorába tartozik-e, akik időnként saját géniusztól való erőteljes megindulásukban kénytelenek leemelni párás szemüvegüket, hogy kockás, netalán csíkos ingük egyik sarkában megtörölgessék azt.

Elbeszélőnk – akit bátran nevezhetünk egyúttal a szövegek mindent tudni vágyó narrátorának – a budapesti Király utca, a Cimbora Söröző és a közeli régiségbolt alkotta képzeletbeli háromszögben lebeg, s akár akarja, akár nem, folyamatosan benne él az általa mondott mesékben. Hol a családtörténetre utalás (*Nálunk a labda*), hol egy-egy magánjellegű szerelmi szál (*Számmörtájm*), máskor pedig a háttérben meghúzódó, az olvasót ki- és beszólásaival mégis folyamatosan terelgető kommentárjai adnak alkalmat arra, hogy érzékeljük jelenlétét, mely épp annyiszor minősül áldásosnak, ahányszor nem. Egyébként is elgondolkodtató, vajon nyerünk-e bármit ezekkel a kiszólásokkal: talán jogos kérdés, kiépíthető-e ilyen módon egy (ál)bizalmi kapcsolat az elbeszélő és az elbeszélést befogadó, „új tudásra, új izgalmakra éhes (főképp női) olvasó” (135.) között. Áradnak a sztorik, akár tavasszal a Duna, képtelenek megmaradni a medrükben, folyamatosan méretes uszadékfák, át- és túlfolyások, csalóka örvények szakítják meg őket, melyek időnként sehová sem vezető holtágnak bizonyulnak, a mesélés hanyag eleganciája révén pedig sajátos (és sajnálatos) módon azonos jelentőségre tesz szert Victor Hugo „camdeni bolhapiacról származó [...] kis tzubák barmóczá[jának]” (30.), azaz tengerimalacának élete végén jelentkező mélydepressziója, mely mániákus gyűjtőszennedéllyel párosul, mint Gion Nándor utolsó hónapjainak hiteles, egyúttal megrázó leírása. Értékelnünk kell ugyanakkor az öncenzúrára való hajlamot, mely esetenként kíméletlenül előtör: „Ha nem is nyerek vele a módfelett eredeti szövegnyitások virtuális versenyén, mégis így kezdem: megsárgult újságkivágás került a kezembe minap. Az újvidéki *Magyar Szó* napilap egyik régi számának furcsa cikke arról tudósít...” (40.). Gyakran jótékonyan enyhít ilyen helyzetekben a mentőövként szolgáló (ön)írónia, de a hasonlatoktól, metaforáktól, jelzőktől zsúfolt körmondatok túlbuzjanzása következtében valóban élvezetes, letisztult (rövid)próza (*Evetyr, a hatyú; Figónak nincs is nyaka*) csak nyomokban lelhető fel.

A narrátor bevallása szerint „néha érdemes megfigyelni, mi mindenből, illetve ki mindenből lesz irodalmi mű a körülmények gyakorta véletlenszerű egybejátszása folytán” (144.). S hogy hitelességét minden kétséget kizáróan bizonyítsa, a szép kis történetek forrásául a krónikákat, legendákat, mondákat, lexikonokat, irodalomtörténeteket, újságcikkeket, egyszóval mérvadó szakliteratúrát, sőt a tengeri palackposta üzeneteit, de szájhagyományban élő anekdotákat is felhasznál, hogy a rendelkezésére álló anyagmennységéből teljes értékű, relevanciával bíró sztorikkal járuljon elénk. Megfogalmazódhat bennünk a balsejtelem: a hiteles forrásokhoz miféle plusz információt, többletjelentést képes hozzáadni a jelen esetben közölt anyag. Megképződik-e egy-egy irodalom- és kultúrtörténeti igényű átirat, létrejön-e majdnem tökéletes stílusimitáció, képes-e hitelt érdemlően tovább-, esetleg újraírni élettörténeteket, vagy ismert és kevésbé híres személyiségek kacskaringós pszeudopletykatörténeteit tartjuk a kezünkben. Ezek a mesék azonban rosszul, sőt, sokszor bosszantóan hatástalanul végződnek. Elbeszélünk, amúgy számítva eme rosszindulatú feltételezésre, előrukkol szarkasztikus replikájával: „... amivel az irodalom érintkezésbe kerül, az a szűz tények szempontjából szükségszerűen kontaminálódik és deformálódik. Mondják, a szó elrepül, az írás megmarad. Na igen, de mi van akkor, ha a megmaradt írás álltényeket rögzít?” (138.). A történetek szempontjából azonban teljesen érdektelen, vajon fiktív hősök valós vagy referenciával bíró szereplők kitalált történeteivel van dolgunk, hiszen a narrátor leggyakrabban tét és büntett nélkül folytat világra szóló nyomozást.

A kötetéről szóló kritikájában Csuhi István kiemeli, hogy az alcímbe egységesen elbeszéléseknek minősített írások voltaképpen nagyfokú műfaji heterogenitást mutatnak, s egyaránt megtalálhatók köztük a már említetten kívül a klasszikus építkezéssel szerveződő novellák (*Szerelmem, Delphine*), esszé-, illetve tárcaszerű szövegek (*Tarzan Szenttamáson; Az ördög és a neokretinizmus*), továbbá ötletszerű szkeccsek, melyek leginkább margináliák, lapszéli bejegyzések benyomását keltik (*Király-tükröcskék*). A történetmesélésre, szövegalkotásra való, szükségszerűen visszatérő önreflexív utalások Balázs Attila írói stílusának alapjellegzetességeként definiálhatók. Az intertextuális játék, ana- és kataforikus utalásrendszer széles horizontokat, szerteágazó ösvényeket nyit meg a kötet és az életmű értelmezésben is, de szerzőnk folyamatosan emlékezteti is magát: „a még érvényben lévő nemzetközi literáris egyezmény, vagy inkább laza jó ízlés szerint is minden kb. 30 ezer leütésnyi írásban legalább 3 direkt előrejelzés kockáztatható meg” (134.). Lehet ezt szeretni, lehet dühösen lecsapni a könyvet, vagy egyszerűen belefeledkezni a *Yellow Submarine*-ba, mely a The Beatles ominózus tengeralattjárójával való újvidéki látogatásának krónikája, amiből az is kiderül, a helyi kábelgyári munkások akkor is örültek a bandának, amikor annak esze ágában sem volt a gyárban koncertezni, John Lennon remek felesgölt rúgott a helyi ékszerész legnagyobb öröme, George Harrison kíváncsiságtól vezérelve beállt gitározni Dimitrijevic Bogdán nagyzenekarába, a Duna utcában pedig „jól körülnéztek a Beatleseink, majd a török cukrászdában megittak egy kávét. Kicsit meglepődtek, mert nem olyan zaccoshoz szoktak, de ha már egyszer török, el kellett fogadni” (121.). A *Szerelmem, Delphine*-ből megismerhetjük Greory Pack, dabasi születésű delfinidomár és bűvár történetét, aki időnként szexuális kapcsolatot létesített az általa gondozott, szerelemre éhes emlősökkel, mely elbeszélünk nemi identitásában is gyökeres változásokat eredményezett, s ezután örök delfinszerelmet hajszolva élte nyomorúságos életét. Vagy ott a *Művész halála*, amely pátosztól és tragikumtól mentesen beszél a valódi művészet mulandóságáról.

Balázs Attila *Szép kis történetek* című elbeszélés-gyűjteménye időnként próbára teszi a befogadó türelmét, feszegeti humorérzéke határait, a délutáni unaloműző magazinlapozgatás helyett mégis biztosabb, szórakoztatóbb, s talán maradandóbb olvasmányélményt kínál számunkra.